

HEBBEN & HOUDEN

Tips om je erfgoed gezond te houden

Met extra goede raad van Tante Kaat

COLOFON

Deze uitgave is een gezamenlijke realisatie van de Coördinatie Erfgoeddag, Culturele Biografie Vlaanderen vzw, en de erfgoedcellen van Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent, Hasselt, Ieper, Kortrijk, Leuven, Mechelen, Tongeren, Waasland. Deze uitgave kwam tot stand ter gelegenheid van de

Gevaar! (zondag 17 april 2005)

- **BEWERKING TEKSTEN EN EINDREDACTIE:**
Ellen Loots
- **REDACTIERAAD:**
Vera De Boeck (*Erfgoedcel Antwerpen*),
Ellen De Jans (*Coördinatie Erfgoeddag*),
Wout De Vuyst (*Gent Cultuurstad vzw*),
dr. Elsje Janssen (*Collectiebeleid/Behoud en Beheer van Musea, Bewaarbibliotheken en Erfgoed, stad Antwerpen*),
Géraldine Leus (*Coördinatie Erfgoeddag*),
Leon Smets (*Culturele Biografie Vlaanderen vzw*),
Hilde Schoefs (*Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw*)
- **MET MEDEWERKING VAN**
Elma Dalhuijsen (*Tante Kaat*)
en Björn Rzoska (*Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw*)
- **OORSPRONKELIJK IDEE:**
Erfgoedcel Antwerpen
- **FOTOGRAFIE:**
Koen Broos
- **VORMGEVING:**
Rob Marcelis
- **COÖRDINATIE:**
Géraldine Leus en Ellen De Jans

INHOUD

Inleiding P. 3

**Boosdoeners voor je erfgoed:
wie zijn ze en hoe pak je ze aan?**

- **LICHT** P. 4
 - **TEMPERATUUR** P. 5
 - **VOCHT** P. 5
 - **ONGEDIERTE** P. 6
 - **STOF** P. 7
 - **DE MENS ALS GROTE BOOSDOENER!** P. 7
-

Column Tante Kaat P. 9

**Van baksteen over hout, papier, metaal
tot het gesproken woord:
tips voor allerlei erfgoed.**

- **BOEKEN** P. 11
 - **DOCUMENTEN** P. 12
 - **HUIS** P. 13
 - **KERAMIEK, PORSELEIN EN GLAS** P. 15
 - **LANGSPEELPLATEN, CD'S,
AUDIO- EN VIDEOCASSETTES** P. 16
 - **FOTO'S EN FOTOALBUMS** P. 17
 - **METAAL EN JUWELEN** P. 18
 - **MEUBELS** P. 19
 - **SCHILDERIJEN, AQUARELLEN,
TEKENINGEN EN GRAFIEK** P. 20
 - **TEXTIEL EN TAPIJTEN** P. 21
 - **OUDE VERHALEN EN RECEPTEN** P. 22
-

v.u. Jan Cools, Culturele Biografie Vlaanderen vzw,
Huis den Rhyn, Hofstraat 15, 2000 Antwerpen
Wettelijk depot: D/2005/9921/3

Met steun van de
Vlaamse overheid

INLEIDING

In musea, archieven en bij tal van erfgoedverenigingen huizen heel wat getuigen van vroeger: werken van schone kunst, archeologische vondsten, volkskunst, speelgoed, oude kadasters enz. Ook het immateriële wordt er gekoesterd: taal, omgangsvormen, verhalen, gebruiken... Zo zijn er musea die zich wijden aan het verhaal van de Eerste Wereldoorlog, dat van de suiker of speelkaart. Honderden professionele en vrijwillige erfgoedbewaarders (conservators, suppoosten, archivarissen, educatieve medewerkers...) ontfermen zich over die voorwerpen en verhalen, die mee het geheugen vormen van de gemeenschap waarin we leven. Het stelt ons gerust dat er mensen zijn die dit erfgoed bewaren, onderhouden en tot leven brengen in boeiende presentaties.

Eigenlijk zijn we allemaal erfgoedbewaarders, misschien zonder dat we het beseffen. Want ook thuis zijn we omringd met dingen die we koesteren, ons eigen 'hebben en houden'. Sommige van die voorwerpen gebruiken we dagelijks (een geërfd bestek of oude eettafel), andere krijgen een mooi plekje (een familieportret op de schoorsteen of een oude kandelaar in een vitrinekast), nog andere bergen we op (onze trouwjurk of een souvenir aan de kindertijd). Sommige van die voorwerpen zijn echt kostbaar, andere zijn ons eerder dierbaar: we zijn eraan gehecht omdat het erfstukken zijn, omdat ze getuigenissen zijn van onze persoonlijke of familiegeschiedenis. Of omdat we ze gewoon mooi vinden.

We kunnen van ons huis geen museum maken. Toch proberen we behoedzaam met deze stukjes erfgoed om te gaan. Het zou immers pijn doen moesten ze sneuvelen of verdwijnen. Want we bewaren ze ook stilletjes voor de generaties na ons.

Dit boekje vertelt hoe je voor dat *huis-, tuin- en keukenerfgoed* zorgt. Je vindt er tips over hoe je erfgoed, je ge-erfde goed, in optimale omstandigheden bewaart, onderhoudt en herstelt. En over hoe je het beschermt tegen allerlei gevaren. Dit beknopte boekje is een vertrekpunt; het vertelt lang niet alles over hoe je je erfgoed gezond houdt. Daarom vind je op p. 23 een lijst met publicaties en websites die je verder helpen.

TIP: Zie je graag een expert bezig? Op de jaarlijkse Erfgoeddag tonen verschillende organisaties en particulieren hoe zij het erfgoed bewaren en beschermen! Voor meer informatie over het programma kan je terecht op www.erfgoeddag.be.

Boosdoeners voor je erfgoed:

wie zijn ze en hoe pak je ze aan?

NET ALS EEN MUTS EN SJAAL BIJ BIJTENDE KOUDE EN LAARZEN BIJ REGENWEER ZIJN ER RELATIEF EENVOUDIGE MIDDELTJES OM ERFGOED TE BESCHERMEN TEGEN VEROUDERINGSPROCESSEN EN BOOSDOENERS VAN BUITENAF. DE MEESTE VAN DIE BOOSDOENERS KOMEN VAAK GENIEPIG LANGZAAM OM HET HOEKJE KIJKEN, MAAR KUNNEN SNEL TOEHAPPEN! VAAK HERKEN JE ZE NIET EENS ALS BOOSDOENER, EN MISSCHIEN SCHULT NET DAARIN HET GROOTSTE GEVAAR...

In dit hoofdstuk ontmaskeren we een aantal boosdoeners: licht, temperatuur, vocht, ongedierte en stof zijn omgevingsfactoren die een invloed hebben op de bewaaromstandigheden van je erfgoed. Ook durven we zelf wel eens tekortschieten: soms behandelen we ons cultureel erfgoed net iets te nonchalant. Omdat we de symbolische of materiële waarde van een voorwerp niet vatten? Omdat we van ons huis geen museum kunnen maken? Omdat bovenstaande boosdoeners vrij spel krijgen? Na het lezen van de volgende pagina's weet je hoe je de gevaren voor je erfgoed herkent en hoe je je ertegen kan wapenen!

LICHT

EEN OUDE INGELIJSTE NIEUWJAARSBRIEF, EEN KLEURRIJKE PLUIMENHOED IN DE VITRINEKAST, EEN PRACHTIG GEBORDEURDE MERKLAP ALS FAMILIESTUK VAN OVERGROOTMOEDER, EEN AFFICHE VAN DE JAARMARKT UIT OPA'S TIJD...

HET BEIGE PATINA EN DE GEBLEEKTE KLEUREN OGEN MISSCHIEN CHARMANT, MAAR EEN EXTRA SPOTJE LAAT JE BEST ACHTERWEGE.

Licht doet leven. Maar net zo goed zijn zonlicht en kunstlicht schadelijk voor tal van voorwerpen. Te veel of te fel licht heeft het effect dat materialen verkleuren en sneller verouderen. Licht laat sporen na op textiel, papier, prenten, foto's etc. Stille getuigen van de onomkeerbare schade die (zon)licht kan teweegbrengen zijn verbleekte prenten of foto's waarop de geportretteerde stilaan wegtrekt, een zetelovertrek of kussen getekend door langdurige lichtinval...

Direct (zon)licht is ook de oorzaak van schade, die voortkomt uit de opwarming van voorwerpen. Metaal bijvoorbeeld kan bij verandering van temperatuur uitzetten of krimpen. Tal van voorwerpen houden niet van al te veel licht en warmte: vermijd dus de inval van direct zonlicht op waardevolle voorwerpen en wees niet te kwistig met spots!

TEMPERATUUR

EEN PASTORAAL TAFEREELTJE, OLIEVERF OP DOEK, BEGIN VORIGE EEUW, MOOI INGEKADERD MAAR IETWAT AFGEBLASSERD, EEN ANTIETKE BUFFETKAST MET KRAKENDE, KLEMMENDE DEURTJES, EEN WASSEN MARIABEELDJE OP DE SCHOORSTEEN, BEETJE KLEVERIG, EEN GROTE ATLAS MET LEDEREN KAFT EN BOEKBESLAG, LICHTJES KROMGETROKKEN...

HET ZIJN STUKJES ERFGOED DIE SLACHTOFFER ZIJN VAN EEN VERKEERDE TEMPERATUUR.

Een verkeerde temperatuur kan een gevaar betekenen voor erfgoed: in een warme omgeving wordt was kleverig en bij wisseling van temperatuur verandert metaal van omvang. Ook barsten, kromgetrokken hout en afgebladderde verf zijn jammerlijke getuigen van onaangepaste klimatologische omstandigheden.

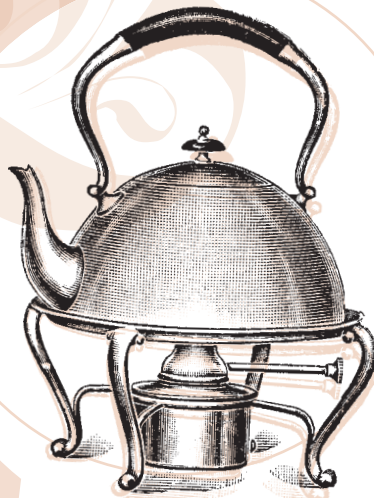
Temperatuurschommelingen hebben een rechtstreeks gevolg op de luchtvochtigheid van een vertrek. Voorwerpen uit metaal of uit materialen van organische oorsprong (hout, katoen, wol, was, leder, ivoor, pluimen, papier) houden niet van grote schommelingen in temperatuur en luchtvochtigheid. Ze aarden het best in een omgeving waar het niet te warm is, waar de temperatuur constant tussen 16° en 22° Celsius is. Hou dus met die erfstukjes voldoende afstand van warmtebronnen als radiatoren, kachels, lampen en kaarsen. Evenmin is een kille kelder of garage ideaal.

VOCHT

EEN MOOI KASTJE, MET FIJN BLOEMPATROON IN HOUT-SNIJWERK, JAMMERLIJKE SCHIMMELVLEKKEN OP DE ACHTERZIJDE, EEN METALEN DESIGNSTOEL MET LEDEREN ZITTING, JAREN '60, ROESTSPIKKELS OP DE LEUNING, EEN BESCHILDERD PANEELTJE MET BARSTJES...

TE VEEL OF TE WEINIG VOCHT HEEFT IMPACT OP JE ERFGOED.

Uit ervaring weten we dat een schimmel goed gedijt in een vochtige omgeving en zich binnen de kortste keren aan kostbaarheden hecht. Hij neemt toe in omvang terwijl je ernaar kijkt. Kleine bleke puntjes of grotere groenige vlekken wijzen op schimmels. Niet enkel je spullen, ook je lichaam krijgt er last van. Huidcezem, allergische reacties, astma, spierpijn, hoofdpijn en zelfs koorts kunnen optreden door huidcontact met schimmel of door opname via de luchtwegen. Vochtige kelders en garages zijn schadelijk voor de gezondheid van mens en erfgoed. Zoek dus een betere bergplaats.

Voor een optimale bewaring van voorwerpen, mag de relatieve vochtigheid in een vertrek niet boven 65% stijgen. Een te hoge luchtvochtigheid kan naast schimmels ook corrosie van metalen veroorzaken. En ook papier, stof en hout kunnen slachtoffer worden van een te vochtige bewaarplaats. Wanneer de relatieve luchtvochtigheid daalt tot onder de drempel van 40%, is een vertrek te droog. Dan bestaat het gevaar dat materialen als papier, hout, ivoor en textiel gaan uitdrogen en barsten.

Luchtvochtigheid en temperatuur vormen een onlosmakelijk duo. Je meet ze met een

ONGEDIERTE

thermohygometer (te koop bij de opticien). Een koude, kille ruimte is meestal ook vochtig. Naarmate de temperatuur in een ruimte stijgt, zal de luchtvochtigheid afnemen. Een natte herfst kan een periode van langdurige hoge vochtigheid teweegbrengen, terwijl bij winters vriesweer de lucht kurkdroog is. De verwarming maakt het er dan alleen maar erger op. Je kan de vochtigheid in een kamer enigszins beheersen: waterkommetjes op de kachel zijn een eenvoudig middelje uit grootmoeders repertorium. Maar om de luchtvochtigheid echt op peil te houden, ben je beter af met een luchtbevochtiger, een toestel dat bestaat uit een waterreservoir, een bevochtigde mat en een ventilator, waardoor de lucht bevochtigd wordt zonder dat de ruimte verwarmt, zonder damp of waterdruppels (te koop in een winkel van huishoudtoestellen).

Kijk tot slot uit met water: verder in dit boekje lees je dat veel voorwerpen een voorzichtige afstofbeurt verdienen boven een emmer water!

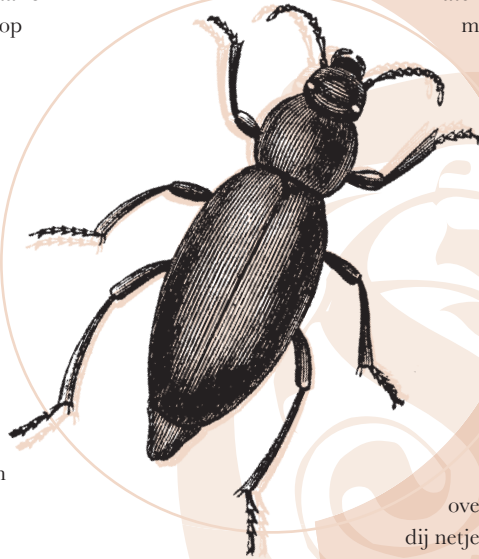
EEN KANJER, 412 BLADZIJDEN GETIJDENBOEK, STIJLVOL INGEBONDEN IN EEN LEDEREN KAF, MET EEN VREEMDE HAP ERUIT, DONKERE STIPJES OP DIE AQUAREL VAN OVERGROOTVADER, KLEINE GAATJES IN JE WOLLEN DOOPKLEEDJE...

ONGEDIERTE BESTAAT IN Velerlei maten en gewichten, de schade die het aanbrengt is vaak mateeloos.

Het doodskloppertje, het pelsmotje, het zilversijje, het wolbeertje: vertederende namen voor verfoeilijke diertjes. Overal raken ze binnen en doen ze aan gezinsuitbreiding. Insecten en knaagdieren vormen stille vernietigingslegers voor je erfgoed. Ze vervuilen en knagen kapot. Ongedierte wordt aangetrokken door voedselresten, stof, vocht en vuil. Uiteenlopend organisch materiaal biedt hen tegelijk onderdak en voedsel. Larven van motten zijn fan van wol en tapijt, allerlei kevers zijn tuk op pels (opgezette dieren!) en papier. Houtworm maakt in kasten, tafels en vloeren een labyrint van ondoorgrondelijke gangetjes. Muizen doen zich te goed aan al dat hun pad kruist: papier, gordijnen, hout... En die kleine stipjes op schilderijen en foto's zijn vaak de souvenirs van een vlieg.

Wees voldoende waakzaam voor ongedierte en verdelg het op een manier die onschuldig is voor mens en voorwerp. Mottenballen en giftige strips in de klerkast zijn niet gezond voor de mens.

Bovendien blijft de geur ervan in de kleren hangen. Gedrenkte houten balletjes (uit de natuurwinkel) zijn onschuldig, en zo denken motten en pelskevers er ook over: ze stichten rustig iets verderop hun gezinnetje. Stop kleedij netjes gewassen of gestofzuigd in de kast, dat is al minder aantrekkelijk voor de kleermot. Controleer af en toe op witte poppen, larfjes en gaatjes. Regelmatig onderhoud van de bergruimte, tot in de kleinste hoeken en kanten, schrikt ongedierte af. Heb je toch prijs, stop dan de getroffen kledingstukken in een zak in de diepvries. Een weekje op -20°C overleeft niemand. Hoe je houtworm te lijf gaat, lees je op p.19.

STOF

EEN PORSELEINEN HERDERINNETJE MET GRIJZE SPOORTJES TUSSEN DE PLOOIEN VAN HAAR JURK, EEN WASSEN ONZE-LIEVE-VROUWEBEELDJE MET GRAUWE WANGEN, EEN OUD BOEK MET VEGEN OP DE KAFT...

SLACHTOFFERS VAN STOF!

Stofpartikels zweven overal rond, dwarren neer en lijken een voorkeur te hebben voor de kleinste hoekjes en kantjes. We grijpen eerst naar de stofdoek, en wanneer die niet helpt, komt er water, veel water, aan te pas. Ook tandenborstels en tandenstokers, breipennen en naalden worden wel eens ingezet. Stof is een natuurlijk fenomeen en onvermijdelijk. Het beste middel tegen stof, is een droge stofdoek die niet pluist. Een sopje laat je best achterwege! Stof trekt vocht aan, waardoor schimmels kunnen ontstaan. Net dan voelen insecten en ander ongedierte zich geroepen. Idealiter bewaar je kostbaarheden in een omgeving die niet aan stof blootgesteld wordt. Een mooie vitrinekast is een suggestie.

DE MENS als grote boosdoener!

HELAAS BEHOREN MENSEN SOMS ZELF TOT DE BOOSDOENERS: DOOR HET ERFGOED NIET TE BESCHERMEN TEGEN DE BOOSDOENERS DIE OP DE VOORGAANDE PAGINA'S OPGESOMD WORDEN, DOOR HET IN ONGESCHIKTE RUIMTES TE PLAATSEN OF TE BEWAREN, DOOR DIEFSTAL OF VANDALISME...

• Alles begint bij een geschikte bergplaats...

Zoek voor je voorwerpen een veilige plaats, buiten het bereik van gretig kinderhandjes. Door voorwerpen uit de loopweg te plaatsen, vermijd je dat ze omgestoten worden, breken en slijten. En gevoelige voorwerpen net achter een stoel of deur, of in de buurt van een kapstok neerpoten, is vragen om slapstick!

Vocht, schimmels en ongedierte tieren welig op duistere plekken als kelders, zolders en garages. Vermijd dus dat gevoelige spullen moeten overwinteren op te vochtige of te droge plaatsen, of in ruimten waar temperatuurschommelingen voorkomen. Meestal zijn slaapkamers en logeerkamers geschikte vertrekken: ze zijn goed geïsoleerd en koel, met een stabiele relatieve vochtigheidsgraad, en worden regelmatig onderhouden.

Zorg ook voor voldoende luchtcirculatie: zet kasten en dozen met waardevolle voorwerpen niet tegen een buitenmuur of rechtstreeks op de vloer. Te dicht bij een raam of bij de airco horen ze evenmin thuis. Vergeet niet dat insecten voor hun vernietigende bezigheden rust en duisternis opzoeken. Plaatsen waar menselijke activiteit heerst, waar licht ontstoken wordt, dingen verplaatst en opgepoetst worden, vermijden ze liever. Voedselresten echter trekken ongedierte aan: vermijd eten en drinken in de buurt van gevoelige voorwerpen.

Het kan zeker geen kwaad een aantal voorwerpen een tijdlang op te bergen. Met volgende tips in het achterhoofd hoeft een bergplaats geen bergaafplaats te worden.

- Een kartonnen doos is een relatief comfortabele behuizing voor veel voorwerpen. Dozen uit zuurvrij karton zijn ideaal. Wanneer je toch alleen over gewone dozen beschikt, verpak je best elk voorwerp in zuurvrij zijdepapier. Vermijd krantenpapier of het populaire blauwe kalfpapier: de eerste papiersoort is zeer zuur en kan sporen van drukinkt afgeven, de tweede wil wel eens alles in blauw drenken.
- Voorwerpen uit organische materialen worden niet graag opgesloten in een plastic verpakking. Plastic is een chemisch goedje dat na verloop van tijd gassen en zuren durft af te geven, kleverig kan worden en waarin materialen kunnen verstikken of gaan schimmelen door een gebrek aan luchtverplaatsing.
- Zoek misschien een (tijdelijk) adoptiegezin voor een meubel of verwen het nageslacht met een mooi stuk. Ook anderen kan je plezier doen met voorwerpen waarop je uitgekoken bent: heemkundige verenigingen, rommelmarkten en kringloopwinkels brengen soelaas.

Onvermijdelijk gaat er soms iets tegen de grond. Of raakt een voorwerp of meubelstuk beschadigd door invloeden van buitenaf of overdadig poetsen. Met de beste bedoelingen halen we de lijmtube, hamer en nagels, zelfs boor en vijzen, boven. Beter verzamel je alle brokstukken en -stukjes en vraag je raad vóór je ergens aan begint. Echt kostbare of unieke stukken geef je best uit handen aan een geschoolde restaurator.

Weet wat je in huis hebt...

We geloven in de goedheid van de mens: Gij zult niet begeren uw naastens huis, noch iets dat van uw naasten is. Toch raden we je aan om aan diefstalpreventie te doen! Je hoeft daarom van je huis geen versterkte bunker te maken, een kleine maatregel (een gordijn, kast met slot, kluis enz.) kan al volstaan. Kostbare stukken laat je best verzekeren. En net als museumstukken, kan je waardevolle bezittingen registreren. Je kan op een eenvoudige manier een identificatie opmaken: stel voor elk voorwerp een fiche samen, met een nauwkeurige omschrijving, vergezeld van een foto en be- waar dit bij je waardevolle documenten.

COLUMN

Het is grappig te bedenken dat ik, zonder het te beseffen, eigenlijk mijn hele leven al bezig ben met het behouden van wat erfgoed heet. Ik herinner me dat ik als 10-jarige van een oom en tante een rieten *ameublementje* kreeg: een bankje, twee fauteuils en een rond tafeltje, allemaal op poppenformaat. Trots sta ik ermee op de foto. Wanneer nu meisjes van een jaar of tien op bezoek komen, wordt het uit de kelder gehaald en wordt er net zo fijn mee gespeeld als dat ik dat vroeger deed. Mijn kleinzoon van vijf is niet geïnteresseerd in het rieten stelletje, wél in de enkele 'dinky toys' die de wilde jeugd van mijn man overleefden. En natuurlijk zijn er ook die enkele erfstukjes: zilveren lepeltjes en een ivoren olifantje van mijn oma, een gouden ring van mijn mans grootvader, een zelfgemaakt nachtkastje en een wollen persje. Allemaal dingen die een speciaal plaatsje in ons huis hebben gevonden en waarvoor goed gezorgd wordt: het riet wordt opgeborgen op een niet te droge of vochtige plek, het ivoor wordt bewaard op een plaats die niet te licht of te donker is, de pers wordt twee keer per jaar zachtjes met een ouderwetse mattenklopper behandeld en daarna afgenomen met azijnwater, zilver en goud worden met liefde gehanteerd en gedragen en zo nu en dan krijgt het nachtkastje een likje boenwas, waardoor houtwormen er minder trek in hebben. Ik weet dat ik met mijn 'erfgoedjes' nooit het museum zal halen, maar dat is ook niet belangrijk. En in mijn huis wil ik leven, ik wil er geen museum van maken. De idee dat de dingen die wij zelf in de loop der jaren met veel liefde hebben aangeschaft en gekregen, over x-aantal jaren wellicht een plaatsje in het huis van onze kinderen zullen vinden, doet mij goed. Natuurlijk heeft niet alles het eeuwige leven: in een huishouden vallen kopjes stuk, mors je azijn op een marmeren vensterbank, gebruik je verstrooid een veel te hard schuursponsje op een glazen tafelblad... Het heeft weinig zin om je humeur daardoor te laten verpesten. Maar als je de gevaren die je waardevolle spullen lopen, tracht te omzeilen, dan ben je, vind ik, goed bezig.

Tante Kaat

Van baksteen over hout, papier, metaal tot het gesproken woord:

tips voor allerlei erfgoed

Bij iedereen thuis zijn massa's erfgoed te vinden. Het gaat niet alleen om dat enkele erfstuk, of dat unieke stukje antiek. We hebben nog tal van andere waardevolle voorwerpen in ons bezit: voorwerpen die geladen zijn met een emotionele betekenis, met herinneringen. Voorwerpen die al een lang leven achter de rug hebben, met ons of met vorige generaties, en waarvan volgende generaties verder kunnen genieten. De materiële waarde van dat *huis-, tuin- en keukenerfgoed* is misschien niet groot; de emotionele, symbolische of artistieke waarde ervan des te meer. Net die voorwerpen vertellen ons een persoonlijk en soms zelfs een cultureel of universeel verhaal.

Dit hoofdstuk geeft tientallen tips over hoe je diverse soorten erfgoed best bewaart, hanteert en schoonmaakt en over wat je kan doen bij schade.

DOE DE PROEF OP DE SOM, KIJK JE HUIS EENS ROND EN STEL JE-ZELF DE VRAAG WELK VOORWERP JE MAG VERGEZELLEN BIJ EEN LEVENSLANGE VERBANNING NAAR EEN ONBEWOOND EILAND. NA WAT PRAKTISCHE BENODIGDHEDEN (À LA TANDENBORSTEL, FIETS, COMPUTER ENZ.), KOMEN ONGETWIJFELD MINDER VOOR DE HAND LIGGENDE VOORWERPEN IN AANMERKING: EEN TROUW-JURK, DE PORSELEINEN SOEPKOM VAN DE OVERGROOTOUDERS, EEN FETISJ, DAT KADERTJE MET DIE FAMILIEFOTO, EEN ZILVE-REN HANGER, DIE EERSTE TEKENING, DAT TELEVISIETJE UIT DE SIXTIES, GODS OOG DAT BOVEN DE DEUR WAAKT, HET VERGUL-DE SCHOENTJE VAN ZOONLIEF, DIE OORLOGSMEDAILLE...

Legende

deze tips helpen je de meest geschikte (bewaar)plaats voor je erfgoed vinden. Donker of licht, afgesloten of open: elk voorwerp heeft zo zijn voorkeuren.

de tips voorafgegaan door een handje, leren je hoe je een voorwerp best hanteert, op welke manier je het vastpakt en verplaatst.

lang niet elk voorwerp wil gereinigd worden met spons, schuim en water. De tips voorafgegaan door een emmertje, vertellen je meer over het specifieke onderhoud van verschillende soorten erfgoed.

hoe voorzichtig je ook bent, soms sneuvelt er iets. Deze tips gaan over een eerste hulp bij ongevallen die je zelf kan toepassen, en zeggen je waar je terecht kan met ernstigere schadegevallen.

BOEKEN

EEN OUDE ATLAS OF MISSAAL, OOIET EEN GEBRUIKSVORWERP, NU MEER EEN PRONKSTUK, HET VERZAMELDE WERK VAN ALEXANDRE DUMAS, EEN EERSTE DRUK VAN *RIKKI EN WISKE IN CHOKOWAKIJE*, HET ORIGINELE OORLOGSDAGBOEK VAN EEN NOBELE ONBEKENDE...

TIPS VOOR BOEKEN.

- Boeken plaats je best in een rij, rechtop naast elkaar. Zware kanjers kunnen ook horizontaal.

- Een bladzijde wordt best omgeslagen aan de bovenhoek.
- Gebruik een platte bladwijzer om aan te duiden waar je geraakt bent. Plooi die bovenhoek niet om.
- Paperclips kunnen een afdruk of roestvlekken op het papier nalaten, mijd ze. Ook de plakkerige resten van kleefbriefjes zijn schadelijk.
- Een boek haal je voorzichtig uit een rek door de naburige boeken iets dieper te duwen: op die manier kan je het boek met de volle hand stevig bij de rug nemen (zie foto).

- Behandel oude boeken voorzichtig. Schoensmeer, bijenwas, boenwas, en koper- of zilverpoets blijven best uit de buurt van lederen kaften en boekbeslag.
- Een zachte kwast biedt soelaas bij een weinig stof op niet te oude boeken. Veeg van de rug naar de randen toe.
- De stofzuiger is een al iets drastischere bestrijder. Maar met een dun weefsel, zoals tule, voor de zuigmond zal die niet te gauw boeken beschadigen.

- Een boek in bad lezen is geen goed idee... Papier wordt dan wel vervaardigd met grote hoeveelheden water, eens boek wordt vocht een boeman. Wanneer een boek toch nat geworden is, leg het dan open om het te drogen.
- Een onaangename verrassing daar op de bovenste legger: schimmel. Laat de aangetaste boeken drogen aan de lucht, en borstel of stofzuig de schimmel zo veel mogelijk weg. Isoleer ze door ze in een plastic zak of tas te verpakken. Desinfecteer de boekenplank en omgeving van de aangetaste boeken, bijvoorbeeld met een alcoholoplossing of een desinfecterend product als Dettol. In erge gevallen raden we je aan een deskundige (boek- of papierrestaurator) op te zoeken. En vooral: vermijd dat de schimmel opnieuw tot ontwikkeling komt, door voldoende ventilatie toe te laten en een te hoge vochtigheid te vermijden.
- Wanneer een lederen boekband begint te verpulveren, is die hoogst waarschijnlijk het slachtoffer van lederrot, of het rode rot. Ook hier rest enkel nog de boekendokter of restaurator.

DOCUMENTEN

DIE OUDE STENCILS VAN DE AARDRIJKSKUNDELESSEN, JE GEBOORTEAKTE, DE EERSTE PRINTS VAN EEN THESIS, EEN WELVERDIEND DIPLOMA...

TIPS VOOR DOCUMENTEN.

- Sahara of Regenwoud? Documenten gaan voor het eerste. Alles liever dan vocht.
- Nog liever koesteren oude documenten zich in de geborgenheid van zuurvrije dozen of enveloppen. Let bij de papierhandel, lijstenmaker, winkel in kunstbenodigdheden of kopieerzaak op de vermelding 'zuurvrij'.
- Bij lamineren komen zuur, hitte en lijm vrij, waardoor documenten aangetast worden. Daarenboven kan het plastic gelig en bros worden. Een gelamineerd document gaat dus geen eeuwigheid mee!

- Zachte, witte handschoenen zijn ideaal om papier mee te hanteren. Niet in huis? Propere en droge handen zijn een voorzichtige tweede optie.
- Sporen als kreuken, vouwen en scheurtjes treden op wanneer papier vaak gehanteerd wordt. Een kopie van het origineel kan als stand-in dienen. Het straffe licht waaraan het document dan eenmalig en kort blootgesteld wordt, is lang niet zo schadelijk als frequent hanteren. Het origineel kan veilig weggeborgen worden.
- We hoeven je niet te vertellen dat tape, lijm, paperclips en nietjes altijd sporen (vervorming, lijmresidu's, verkleuring, gaten, roestvlekken) nalaten? Je kan wel papieren klemmetjes gebruiken.

- Met een zachte, langharige borstel kan je documenten zachtjes afstoffen. Hardnekkiger vuil verwijder je met een gomkussentje of gompoeder.

- Wanneer documenten vochtig aanvoelen of ruiken, leg je ze in een droge ruimte. Nog beter is een tochtstroom. In een verder gevorderd stadium kunnen schimmels optreden: je kan proberen de gedroogde sporen eraf te borstelen. In erge gevallen verpak je de slachtoffers afzonderlijk in een plastic tas en ga je bij een restaurator langs.

HUIS

ART NOUVEAU OF DECO, MINIMALISTISCHE SIXTIES-ARCHITECTUUR, EEN CLASSICISTISCH KASTEEL OF EEN APARTEMENTJE IN DE BRUSSELSE CITÉ MODERNE...

TIPS VOOR DE WONING.

.....

- Verplaats ladders en stofzuigers voorzichtig, vermijd botsingen.

- De éne stofzuiger is de andere niet. De ideale stofzuiger heeft flexibele wielletjes, een filtersysteem dat voorkomt dat vuil en schimmels verspreid worden, een regelbare zuigkracht en een aantal hulpstukken (zachte en fijne borstels). Om te vermijden dat rondslingerende kleinigheden in de slokop van de stofzuiger verdwijnen, kan je er een lapje tule of nylongaas rond bevestigen (*zie foto*).
- Zelf lijken plumeaus bijna een stukje erfgoed. De plumeau die uit echte veren bestaat, gebruik je best niet meer. Minpunten: in plaats van stof op te nemen, verplaatst hij het alleen maar, de kans op krasjes is groot, hij kan vasthaken in fijn gerief (zoals gehaakte gordijnen...) en is moeilijk schoon te maken. Zijn synthetische concurrent ligt iets beter. Beter nog kies je voor een ongebruikte schildersborstel of een zachte make-up-kwast. Hou de stofzuiger in de buurt om het rondvliegend stof onmiddellijk op te nemen.
- Ook voor de zwabber zijn we streng: kruis erover. Zwabbers strooien vuil enkel rond en zijn achteraf moeilijk schoon te krijgen. Ze laten vochtsporen na op de poten van je kostbare meubilair.
- Wel voorstander zijn we van microvezeldoeken.
- Hoe eenvoudiger het poetsmiddel, hoe kleiner de kans op schadelijke ingrediënten. Nieuwigheden als doekjes die vooraf in schoonmaakmiddel werden gedrenkt, laten residu na.
- De pH-waarde duidt de zuurtegraad van een product aan. Neutrale detergents (pH 7) zijn de beste. Gebruik net iets minder dan de verpakking aangeeft. En na het dweilen met een detergent, dweil je best na met helder water. Achtergebleven zeeprestjes trekken immers vuil aan!

- Reserveer je poetsgerei voor één enkel doel: stof bijvoorbeeld nooit af met een boendoek en vice versa.
- Poetsgerei kan na aanvaring met schimmels niet snel genoeg in de vuilnisemmer belanden!
- Verzorg naast je interieur ook de buitenkant van je woning, om ongedierte op afstand te houden. Let wel op met reiniging onder hoge druk, want zo kunnen zand en schilfers loskomen.

Wanden

- Wanden stofzuig je best met een zachte borstel. Gebruik enkel water wanneer het echt nodig is.

Stucplafonds

- Voor het onderhoud van stucplafonds, haal je een schone ragebol boven.

Vloeren

- Planten, metalen voorwerpen en kandelaars horen niet rechtstreeks op de vloer. Het vocht dat door bloempotten dringt, kan lelijke kringen maken: een onderbord vermijdt dat. Metaal durft corrosie veroorzaken en kandelaars laten wel eens hardnekkige vlekken van druipend kaarsvet na.

- Leg je neer bij de leeftijd der dingen: een oude vloer krijg je nooit als nieuw. Te fel schrobben kan leiden tot beschadiging.
- Verplaats mobiele voorwerpen om vochtindringing te vermijden.
- Voor het onderhoud van marmeren of stenen vloeren grijp je naar een biologische allesreiniger, een ander ecoproduct, of zeep van Panama (verkrijgbaar bij de betere drogisterij). Die laatste is minder geconcentreerd dan de zogenaamde bruine zeep, dus ook minder schadelijk.

- Begin de poetsbeurt van een houten vloer niet met het omgieten van een emmer water. Een flink uitgewrongen dweil moet volstaan.
- Geverniste en geverfde plankenvloeren hebben geen boenwas nodig.
- Omdat vernis moeilijk te verwijderen is, kies je best meteen voor de goede soort. Goede vernis is niet te vet en vergeelt niet.
- De beste boenwas is ongekleurde, vloeibare bijenwas of bijenwas met carnaubawas, die je au bain marie laat smelten. Smeer de was zachtjes uit, waarbij je de richting van de nerven volgt. Je kan zuivere was ook aanlengen met white spirit of gerectificeerde heldere terpentijnolie (een transparante hars uit naaldbomen). Wanneer de was aangengd wordt met producten die te oud, of onvoldoende transparant zijn, durven die mengsels wel eens vlekken veroorzaken.
- Het volstaat parket en andere geboende vloeren één keer per jaar in de was te zetten. Wrijf die waslaag regelmatig op. Je kan om de vijf jaar de bovenste waslaag verwijderen, met een in white spirit gedrenkte doek.

KERAMIEK, PORSELEIN EN GLAS

EEN PORSELEINEN MELKKANNETJE UIT OVERGROOTMOEDERS SERVIES, EEN SETJE KRISTALLEN BORRELGLAASJES, EEN BIJ ELKAAR GESPAARDE COLLECTIE EIERDOPJES...
TIPS VOOR KERAMIEK, PORSELEIN EN GLAS.

- Voorzichtigheid is de moeder van de porseleinkast. Een mooie, gesloten vitrinekast is aangewezen voor het opbergen van glas en keramiek: de voorwerpen worden niet blootgesteld aan gevaren, wel aan het oog.
- Om het gevaar op omstoten te verkleinen, plaats je niet te veel borrelglasjes, uiltjes, hummeltjes en eierdopjes bij elkaar (max. 2 rijen).
- Voorwerpen die niet stabiel staan, of waarvan het voetstuk beschadigd is of ontbreekt, krijgen best een steun. Een nestvormig kussentje bijvoorbeeld, of een in een dik polyethyleenschuimen blok uitgesneden nestje, waarin de vorm van het voorwerp mooi past.

- Kijk uit voor slippertjes: latex handschoenen zijn aangewezen bij het hanteren van glad glas, porselein of keramiek.
- Oren, handvatten, randen en andere uitsteeksels zijn de meest kwetsbare delen van voorwerpen uit glas en keramiek. Soms werden die delen in het verleden al hersteld of gelijmd: de kans op een volgende breuk is net daar het grootst.

- Keramische, glazen en kristallen voorwerpen huiveren van schoonmaakmiddelen en ze gruwelen van de vaatwasser. Reinig ze met een zachte borstel of doek.
- Plaats ze op een stevige maar zachte ondergrond bij het afstoffen. Een kussen bijvoorbeeld, biedt bolle vormen een goede ondersteuning en vermindert zo de kans op breken.

- Wanneer een glazen of keramisch voorwerp ondanks alle goede zorgen toch in stukken valt, laat dan lijm en kleefband achterwege, hoe makkelijk de puzzel ook lijkt. In je enthousiasme kunnen de breukvlakken immers nog meer beschadigd geraken. Best verzamel je de delen in aparte zakjes en laat je een specialist alles verlijmen.

LANGSPEELPLATEN, CD'S, AUDIO- EN VIDEOCASSETTES

EEN OUDE (78-TOEREN!) GLENN MILLER-LP, JE EERSTE ZELFGECOMPONEERDE MUZIEKCASSETTE, DAT SINGELTJE VAN SANDRA KIM, EEN FAMILIEFEESTJE OP VIDEO...

TIPS VOOR LANGSPEELPLATEN, CD'S, AUDIO- EN VIDEOCASSETTES.

Langspeelplaten

- Rechtopstaand voelen lp's zich het best in vorm. Liggend kunnen ze kromtrekken. Behalve op de draaitafel...

- Met een schone zachte doek die niet pluist (bijvoorbeeld een lensdoekje), ga je langzaam over de lp, met de groeven mee, van het midden tot het uiteinde van de plaat (*zie foto*).

- Bewaar lp's niet in een vochtige kelder: beschimmelde platen kunnen enkel door een professional hersteld worden.

Cd's

- Waarom kiezen voor plastic of papieren hoesjes als er op maat geproduceerde cd-doesjes bestaan, die tegen blutsen en builen bestand zijn?
- De mens houdt van een lichte, vochtige en warme atmosfeer, voor een cd is dat klimaat horror, daarin kunnen ze rotten. Koel en droog bewaren dus. Cd's die in optimale omstandigheden bewaard worden, zouden tot 100 jaar meegaan. Het empirische bewijs hiervoor zal echter pas binnen enkele decennia geleverd worden!

- Het oppervlak van een cd raak je best niet aan met de blote hand. Je neemt een cd vast met je duim in het gaatje en de andere vingers om de rand.
- De onderzijde van een cd is taboe: vermijd daar vingerafdrukken, vuil en krassen en markeer nooit op die zijde. Verkiez geschikte markeerstiften boven etiketten en schrijf enkel op het bedrukte gedeelte van de cd.

- Bij het reinigen van een cd komt een pluisvrij doekje van pas. Vertrek aan het gaatje en ga zacht naar de rand toe. Bij vetvlekken kan je water met een milde zeep gebruiken. Wees karig, dompel een cd zeker niet onder! Achteraf verwijderd gedistilleerd water de zeeprestjes.

Audio- en videocassettes

- Net als boeken en lp's staan ook cassettes liever rechtop dan dat ze liggen.
- Laat een cassette niet in de speler zitten. Spoel de tape terug en berg hem op.
- We besparen je de fysische en chemische reacties van tapes; onthou dat je ze zeker 7,5 centimeter van magnetische bronnen en niet naast de geluidsboxen van de stereo of direct onder de televisie bewaart.
- De levensduur van een cassette wordt gevoelig verlengd als je minstens één keer per jaar de tapes verlucht door ze over en weer te spoelen.
- Wanneer je er in deze digitale tijden zeker van wilt zijn dat je opnamen een tijd meegaan, zet je ze best over op een andere drager zoals een dvd.

- Raak de magnetische tape niet aan, daarvoor dient het omhulsel.
- Let op met pauzeknoppen, vaak maken ze een te abrupt eind aan de vloeiende afwikkeling van de tape. Druk ook telkens op STOP, voor je terug- of vooruitspoelt.

- In de restauratie van cassettes hebben mensen zich bekwamd. Bel de vakman bij schade.

FOTO'S EN FOTOALBUMS

SOUVENIRS VAN JE TROUWDAG, DE ALLERLAATSTE FOTO VAN OVERGROOTMOEDER, EEN UITVERGOOT FAMILIEPORTRET, EEN OUD KIEKJE VAN EEN OPGEKLEED JONGETJE MET HOND, GEVONDEN OP DE ROMMELMARKT...

TIPS VOOR FOTO'S EN FOTOALBUMS.

- Was die kloeke dame op de foto van dat doopsel anno 1960 nu tante Magda, Emma of Anna? Archiveer foto's. Noteer een aantal verwijzingen op de enveloppen of dozen waarin ze huizen. Aantekeningen met een zacht potlood (nr. B) op de achterzijde van een foto, kunnen geen kwaad.
- Gespecialiseerde fotozaken verkopen hoezen of enveloppen waarin je bijzondere foto's afzonderlijk kan bewaren. Ook hier: noteer wat, wie, waar, wanneer...
- Hoed je voor fotoalbums met (drastische!) zelfklevende bladzijden. Beter is een album waarin je de foto's met fotohoekjes aanbrengt.
- Pas geverfde ruimten zijn geen ideale bewaarplaatsen voor foto's. Chemische uitwasemingen kunnen het fotomateriaal aantasten.

- Tracht de afbeeldingskant van een foto niet aan te raken.

- Tandborstels en foto's: hou ze uit elkanders buurt. Wanneer je stof wil verwijderen, gebruik dan een zacht borsteltje.
- Een kader kan dan wel bescherming bieden tegen stof, ook die kader vraagt om een afstofbeurt. Zorg ervoor dat water en vloeibare reinigers niet tussen de randen vloeien.

- Ga vlekken op een foto niet zelf te lijf. Water en solventen zijn grote boosdoeners. Het verwijderen van vlekken is echt iets voor een kenner van zaken. Er bestaan immers zodanig veel verschillende fotoprocédés dat het voor een leek moeilijk is de gepaste remedie te vinden.

METAAL EN JUWELEN

EEN OUDE TINNEN MAATBEKER, ZILVEREN SCHAAL MET MERKTEKEN ONDEROP, EEN DUO KOPEREN KANDELAARS, EEN BRONZEN BUSTE VAN EEN KLASIEKE COMPONIST, EEN ZILVEREN TRIOOTJE VAN HARTJE, KRUISJE EN ANKERTJE, EEN OUDE ZEGELRING, EEN PAAR MANCHETKNOPEN MET JE INITIALEN...

TIPS VOOR METAAL EN JUWELEN.

- Draag bij het hanteren van metaal steeds schone katoenen handschoenen. De zouten en zuren op (transpirerende, vuile...) handen zijn immers grote boosdoeners die sporen nalaten op metaal.

- Juwelen uit de edelmetalen goud en platina corroderen niet en vragen geen of nauwelijks onderhoud.
- Juwelen uit niet-edele metalen verdragen een warm, maar niet te geconcentreerd sopje. Spoel goed na met zuiver water.
- Juwelen waarin een steen gezet is, zijn veeleisender. In de holle ruimte onder de steen kunnen reinigingsmiddelen kruipen. Gebarsten of loszittende stenen zijn net zo min gebaat bij een sopje. Een juwelierhersteller kan dan best verplegen.
- Om het patina van metalen voorwerpen niet teniet te doen, poets je ze best maar sporadisch op. Een regelmatige afstofbeurt (met een zachte kwast, een schone droge stoffdoek zonder rafels of met katoenen handschoentjes) kan al wonderen doen.
- Zilver wordt geel, geleidelijk aan bruiner, vervolgens bruinzwart tot geheel zwart met een blauwachtige glans. Grijp liever in bij het begin van de verkleuring dan in een vergevorderd stadium. Een juweliersdoek of speciale handschoen laat een zachte behandeling toe en geeft geen residu. Wanneer grondiger gepoetst moet worden, kies dan voor een poetsproduct van een gespecialiseerd merk, bij voorkeur zonder ammoniak.
- Zilveren serviesgoed dat vaak gebruikt wordt, kan een warm sopje met een weinig detergent best verdragen. Spoel goed na en droog af met een zacht doekje. Behandel stuk per stuk om krassen te vermijden (zie foto).
- De vaatwasser is taboe!

- Reflectfolies onder een steen kunnen verdonkeren. Een juwelierhersteller neemt oude juwelen waarin stenen, parels of andere versieringstechnieken verwerkt zijn, onder handen.

MEUBELS

EEN ZETEL IN LOUIS XIV OF XV, EEN CHESTERFIELD, EEN REMAKE VAN DE GEKENDE MARCEL BREUER-STOEL, HET HOUTEN KRUKJE WAARMEE GROOTVA DE KOEIEN MELKTE, CHARMANTE EIKEN NACHTKASTJES VAN DE ROMMELMARKT... TIPS VOOR JE MEUBELS.

- Hout leeft: geef het adem- en bewegingsruimte. Zorg ervoor dat meubels niet geblokkeerd staan tegen elkaar of tegen een wand.
- Bescherm een meubel, zeker wanneer je er planten op zet.
- Deurtjes en laden ‘bewegen’: ze zetten stilletjes uit of krimpen wat. Laat kastdeuren niet langdurig openstaan en sluit kastlades.

- Een meubel zet je best waterpas. Zo belast je de constructie niet.
- Een meubel verschuif je beter niet, maar je tilt het op aan een stevig dragend onderdeel. Zo vermijd je krassen op de vloer en pootjes die afbreken.
- Maak een meubel volledig leeg, sluit de deurtjes en maak laden vast met stofrepen (tape laat sporen na, touw schuurt) vooraleer je het verhuist.
- Spiegels en zware marmeren bladen transporteer je best recht-op. Als je ze horizontaal houdt, bestaat de kans dat ze door het eigen gewicht gaan breken.

- Een meubel is niet makkelijk in het onderhoud: het is behoorlijk van formaat, vaak samengesteld uit diverse materialen, voorzien van een afwerklaag etc. Voor je een meubelstuk schoonmaakt, kijk je het grondig na. Aandachtspunten: zit alles nog

goed vast, staat het nog stevig op zijn poten, is het vrij van houtworm...?

- Een niet-pluizende stofdoek (er bestaan er die elektrostatische eigenschappen hebben, bijvoorbeeld de *Swifferdustbuster*) helpt bij het reinigen van vlakke delen.
- Met een zacht penseel behandel je spleetjes, kieren en fijne fragmenten. Veiligheidshalve plak je de metalen houder van een borsteltje af met tape: zo worden krassen vermeden.

- Wanneer meubels een afwerklaag van was hebben, wees dan niet te kwistig met verse was. Want was trekt vuil aan. Gebruik voor meubilair geen was uit spuitbussen, gekleurde was of was met siliconen, hoe handig die ook lijken.
- Het gruyère-effect veroorzaakt door houtworm: in een meubel ben je het liever kwijt dan rijk. Schone gaatjes met een scherpe rand zijn van frisse houtworm. Meer afgeronde gaatjes zijn de sporen van oude, niet meer levende wormpjes. Bij twijfel kan je nagaan of zich vers houtmeel aftekent op een vel zwart papier. Lapmiddeltjes uit de oude doos, zoals petroleum, laat je beter achterwege. Het hout houdt er niet van, het kan de afwerkinglaag van een meubel aantasten, verkleuring teweegbrengen en is schadelijk voor mens en dier. Bovendien dringt het zelden door tot het diepste van de gangetjes waarin de houtworm zit. In geval van plaatselijke aantasting van onbehandeld hout (zonder verf- of waslaag), kan je gebruik maken van een kleurloos contactgift op basis van pyrethroiden (zoals het natuurlijke pyrethrine of het synthetische deltamethrine). Je brengt het product aan met een borstel of een injectiespuit. Zeker dat het product volledig in de wirwar der wormgangen doordringt, ben je nooit. Kies voor een kleurloos product, lees de bijsluiting grondig door, werk in een goed geventileerde ruimte of in open lucht en volg de veiligheidsvoorschriften. De strijd met hardnekkige houtworm bind je best aan met de hulp van een expert. Gespecialiseerde bedrijven bestrijden houtworm met behulp van begassing of andere methodes.

SCHILDERIJEN, AQUARELLEN, TEKENINGEN EN GRAFIEK

EEN LANDSCHAPJE, PORTRET, RELIGIEUS TAFEREEL, IN OLIEVERF, PASTEL OF POTLOOD, EEN OUDE HOUTSNEDE OF ETS VAN DE DORPSKERK...

TIPS VOOR SCHILDERIJEN, AQUARELLEN, TEKENINGEN EN GRAFIEK.

- Voor je een kunstwerk ophangt, check je even of de lijst geschikt en niet beschadigd is (aangetast door houtworm, schimmel of vocht...). Haal het kunstwerk enkel in noodgevallen uit de lijst.
- Een schildersdoek of een ets achter glas kan nogal wat wegen: kies dus voor een sterk ophangstelsel. Let er ook op dat de muur vlak is: uitsteeksels als spijkers of verfknoobbeltjes kunnen schade toebrengen.
- Op de achterzijde van een schilderij dat te dicht tegen een kille buitenmuur hangt, kan schimmel ontstaan. Hang het dus enkele millimeters van de muur af, met behulp van bijvoorbeeld een stukje kurk.
- Wees zuinig met licht. Temper daglicht en sluit gordijnen wanneer de zon een aanval inzet op je schilderij, aquarel of tekening. Een zacht spotje op een kunstwerk kan, maar laat het niet permanent branden.
- Werken op papier kunnen bellen en bobbelingen gaan vertonen, doordat het papieroppervlak uitzet bij een te hoge luchtvochtigheid. Veranda's, keukens en zeker badkamers zijn uit den boze: hang er nooit tekeningen, grafiek of pastels.
- Een werk dat achter glas gepresenteerd wordt, is beschermd tegen vliegenstrontjes, kookluchtjes en nicotinesporen. Ook een ongelukkige botsing kan minder kwaad.
- Fragiele werkjes als pastels, potloodtekeningen en aquarellen zijn gebaat bij een aflossingssysteem: een halfjaar hang je het ene werk, de rest van het jaar een ander.

- Treed in de voetsporen van de museumconservator en trek katoenen handschoenen aan. Op die manier hantere je best een schilderij, een houten of vergulde lijst.
- Oefen even voor de spiegel: met één hand ondersteun je de lijst van een groot schilderij, met de andere hou je het werk aan de bovenzijde in evenwicht. Zorg ervoor dat je het schilderij niet omdraait, de oorspronkelijke bovenkant blijft bovenaan. Het is ook belangrijk dat je de afbeelding naar je toe houdt.

- Stof een schilderij niet af, want dan bestaat de kans dat verfschilfertjes loskomen. Raak het oppervlak van een kunstwerk niet aan, nooit, jamais, never, nimmer.
- De lijst van een schilderij stof je enkel af wanneer het echt nodig is. Gebruik een droge, zachte schilderskwast of make-up-borstel. Water en schoonmaakmiddelen zijn gevaarlijk. Ze kunnen richting kunstwerk glippen en het zo beschadigen. Ook stucwerk en vergulde delen zijn zeer gevoelig voor water.

- Onderwerp het kunstwerk en de lijst regelmatig aan een kritische blik: hoe zit het met barstjes, scheuren, afbladderende verf, houtworm etc. Die schade kan door een restaurator aangepakt worden, liefst in een vroeg stadium.

TEXTIEL EN TAPIJTEN

EEN ZIJDEN TROUWJURK VOL HERINNERINGEN, EEN KANTEN DOOPKLEEDJE, EEN OUDE ZETEL- OF KUSSENOVERTREK, EEN HANDGEKNOOPT WANDTAPIJT, EEN KLEURRIJK PERZISCH TAPIJT... TIPS VOOR TEXTIEL EN TAPIJTEN.

Textiel

- Textiel dat je opbergt, moet zuiver zijn. Inspecteer elk plooi- en zakje op kruimels, stof, schimmel, ongedierte etc. Vooral wol, bont en veren zijn een paradijs voor schadelijke diertjes.
 - Onderwerp ook de plek waar je textiel opbergt aan een strenge blik. Denk erom dat voedselresten ongedierte aantrekken. Een eenvoudig controle-middel: leg een wit blad op de bodem van de kast of kist. Ongedierte wordt verraden door sporen van een gesmaakte maaltijd...
 - Gebruik je neus: een bergplaats die muff ruikt, is vaak vochtig. Waar vocht is kunnen schimmels ontstaan.
 - Net als insecten zijn ook de chemicaliën die gebruikt worden om ze te bestrijden, boosdoeners. Ze kunnen scha-

delijk zijn voor mens en textiel. Wees vooral voorzichtig met producten die dichloorfos, naftaleen of paradichloorbenzeen bevatten (bijvoorbeeld mottenballen).

- Hou bloemen en planten uit de buurt van kostbaar textiel. Ze trekken insecten aan en kunnen gemene stuifmeelvlekken maken.
- Een label kun je bevestigen door het met enkele losse steken op textiel te naaien. Om inktvlekken te vermijden, breng je het opschrift op voorhand aan.
- Rook, eet en drink niet in de buurt van textiel.
- Textiel kan plat of aan een hanger bewaard worden. Voorkom dat frommels, kreuken, vouwen en valse plooiën zich tot het einde der dagen in textiel gaan aftekenen, door bijvoorbeeld proppen zijdepapier tussen de vouwen te stoppen. Idealiter hang je textiel over een klee-hanger, die je met synthetische watten, proppen zuurvrij papier en witte katoenen stofstroken verbreedt op de schouders. Over dit geheel kun je een steunverband trekken. Zo kan kledij rustig hangen, zonder dat ze uit-zakt en zonder kans op doorscheuren (*zie foto*).
- Een gewassen, ongeverfde, gladde stofhoes is het ideale omhulsel voor kledij. Liefst op maat en uit een dicht geweven katoen-tje. Op die manier vermijd je dat sluitingen, knopen of haken andere kledingstukken beschadigen.
- Ook textiel wil ademen: laat voldoende plaats tussen verschillende stukken.
- Volumineuze voorwerpen, als hoeden, schoeisel, waaiers etc., behouden hun oorspronkelijke vorm door voldoende ondersteuning (bijvoorbeeld van zuurvrij papier). Ook hier voorzie je ruimte: het liefst doen die stukken hun winterslaap in afzonderlijke schoen- of hoedendozen.

- Fragiel textiel manipuleer je best met handschoentjes uit katoen of latex. Vermijd al wat haakjes en ogen in de stof kan maken: hou polshorloges, ringen, hals-snoeren, brilkettingen en scherpe nagels uit de buurt.
- De verplaatsing van een oud stuk textiel is soms een hele operatie. Best ben je met twee en spreek je af op welke manier je het stuk verplaatst richting (schone!) tafel.

- Beperk je tot voorzichtig stofzuigen. Kostbaar textiel breng je beter niet binnen bij de chemische reiniging om de hoek, maar laat je reinigen door een specialist.

Tapijten

- Soms is het wikken en wegen... Dan heb je een mooi tapijt maar is passage eroverschadelijk. Gebruik een onderkleed en plaats een drukke eettafel niet op een oud tapijt.

- Stofzuig je vloertapijten zachtjes langs beide kanten. Gebruik geen klopstofzuiger, want die beschadigt de geknoopte structuur van een tapijt.
- Ook voor zetels en wandtapijten kan de stofzuiger dienen. Hou de zuigkracht laag en span met een elastiekje een gaasje over de zuigmond. Op die manier vermijd je dat een verloren ring of geldstuk in de slokop verdwijnt.

OUDE VERHALEN EN RECEPTEN

MEESTAL IS AAN EEN FOTO, SCHILDERIJ OF AAN ANDERE VOORWERPEN DIE JE BEWAART OOK EEN VERHAAL VERBONDEN. DAT VERHAAL IS NIET-TASTBAAR OF IMMATERIEEL ERFGOED DAT DREIGT VERLOREN TE GAAN. GELUKKIG IS ER EEN MANIER OM OOK DAT SOORT ERFGOED TE BEWAREN VOOR DE TOEKOMST: JE KAN GETUIGEN INTERVIEWEN OM TE WETEN WAAR, WANNEER EN WAAROM PRECIES EEN FOTO IS GENOMEN. VERHALEN VERDWIJNEN IMMERS BIJ HET OVERLIJDEN VAN DE MENSEN IN KWESTIE. WIL JE MEER WETEN OVER DE LEKKERE TAART DIE GROOTMOEDER BAKT? WIL JE DE VERHALEN DIE WORDEN VERTELD IN JE DORP OF STAD BEWAREN? ONDERVRAAG ALLERHANDE SOORTEN VERTELLERS EN LEG HUN GETUIGENIS VAST OP PAPIER, BAND, MINIDISK OF ZELFS MET EEN VIDEOCAMERA EN FLASH-CARD. ENKELE TIPS.

- Bepaal een thema waarover je iemand wil laten getuigen.
- Stel een lijst op met vragen aan de hand waarvan je meer te weten kan komen over het thema.
- Interview de getuige op een voor hem of haar vertrouwde plaats, bijvoorbeeld in een zetel in zijn salon of aan de keukentafel.
- Noteer de biografische gegevens van de persoon die je interviewt (naam, voornaam, geboorte- en woonplaats, studies, ouders en grootouders, werk, gezinssituatie).
- Gebruik een opneemtoestel dat je zelf zeer goed kent: een cassetterecorder, een minidisk, een Solid State Recorder of een videocamera. Gebruik je een cassetterecorder, koop dan cassettes van maximum 60 minuten en van hoge kwaliteit. Als je geen opneemtoestel hebt of er niet mee kan werken, kan je een interview ook vastleggen op papier.
- Sluit een externe microfoon aan op je opneemtoestel. Dat bevordert de kwaliteit van de opname. Leg de microfoon niet op een harde ondergrond als een tafel, maar leg hem op een sjaal of kussen.
- Vergeet niet dat de getuige de hoofdrol speelt. Hij of zij moet dus meer aan het woord zijn dan jij!
- Vraag naar documenten of voorwerpen die het verhaal van de getuige ondersteunen (foto's, documenten...). Maak een kopie of scan van dit erfgoed.
- Maak altijd een aantal reservekopieën van je originele opname. Die laatste bewaar je best op een afzonderlijke plaats. Op die manier vermijd je dat het origineel zoek raakt, onleesbaar wordt door veelvuldig gebruik of aangetast wordt door vochtigheid en licht.

Wil je meer weten over het interviewen van mensen?

Bezoek als de bliksem www.mondelingegeschiedenis.be

of lees dit boekje: B. De Wever en P. François, *Gestemd verleden.*

Mondelinge geschiedenis als praktijk, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, Brussel, 2003, 72p. (te bestellen via www.vcv.be)

Je kan de **Gouden Raad van Tante Kaat** wekelijks horen in het programma Huisraad op Radio 2. Natuurlijk zijn er ook de 7 boekjes die te koop zijn in de boekhandel.

REDDERS IN NOOD

WAT KAN JE DOEN WANNEER JE DE ZORG VOOR JE ERFGOED ZELF NIET MEER IN DE HAND HEBT? HIERONDER VIND JE PUBLICATIES EN WEB-ADRESSEN VAN ORGANISATIES DIE JE VERDER KUNNEN HELPEN.

Publicaties

- **VerzekeDe Bewaring**, Brussel/Antwerpen: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap/Culturele Biografie Vlaanderen vzw, s.d. Losbladige publicatie in 22 afleveringen over diverse aspecten van de preventieve conservering van waardevolle voorwerpen. Telefonisch te bestellen op het nummer 03 224 15 40, of via www.culturelebiografie.be
- **B & B berichten**, jaarlijkse Nieuwsbrief over de werking van de dienst Collectiebeleid/Behoud en Beheer van Musea, Bewaarbibliotheken en Erfgoed, stad Antwerpen. Te bestellen bij vera.mahieu@stad.antwerpen.be.

Websites

- www.monumentenwacht.be
Site van Monumentenwacht Vlaanderen met o.a. een publicatietiijst en tips van de maand.
- www.kikirpa.be
Site van het Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium. Voorlopig vind je er enkel informatie over glas.
- www.brk-aproa.be
Site van de beroepsvereniging voor conservators en restaurators van kunstvoorwerpen. Je vindt er adressen van restaurators. Telefonisch te bereiken op het nummer 09 236 33 34.
- www.preservation.gc.ca/index_e.asp
Een Canadese site boordevol informatie over de optimale bewaring van je eigen erfgoed.
- www.culturelebiografie.be/culturele_biografie_vlaanderen/index.cfm?id=875
Voor nog meer nuttige weblinks!

Of neem een kijkje in de **Gouden Gids** onder de rubriek restauratie.

KBC, sponsor Erfgoeddag 2005

Praten werkt.

Zeker als het over cultuur gaat.

we hebben het voor u

www.kbc.be

"Adembenemend." "Lachwekkend." "Origineel." "Om kippenvel van te krijgen." Kunst maakt iets los. U wordt er stil van. Of het roept juist veel bij u op. Kunst vraagt om uw mening. Kunst leeft in gesprekken. In discussies. En kunst wil leven. Moet leven. Dankzij u. En dankzij sponsors. Dankzij KBC, een bankverzekeraar van nu. Die praat met mensen van nu. En niet alleen over kunst. **Want praten werkt.**